

Mesmakers aan de noordzijde van de Stoofstraat

Een notitie

Ester Vink

maart 2011

Tijdens een opgraving die een aantal jaren geleden plaatsvond aan de noordzijde van de Stoofstraat is een aantal vondsten aangetroffen die wijzen op de productie van messen in de zestiende eeuw. De messen zijn het meest als halffabricaat ter hoogte van de adressen Stoofstraat 5 t/m 11 en Snellestraat 14 t/m 16 in de bodem terecht gekomen.

In het kader van het archiefonderzoek naar het betreffende gedeelte van de Stoofstraat en Snellestraat zijn door Martin de Bruijn enerzijds historische bronnen tot ongeveer 1500 geraadpleegd, anderzijds bronnen uit de zeventiende en achttiende eeuw.¹

Bronnen

Het doel van onderstaand document is het bieden van inzicht in de aanwezigheid van mesmakers en eventueel andere vormen van metaalnijverheid aan de noordzijde van de Stoofstraat in de zestiende eeuw.

Daartoe staat een aantal bronnen ter beschikking.

- in de eerste plaats de akten uit het Bosch Protocol. Omdat deze voor wat betreft de periode vanaf 1500 niet geïndiceerd zijn, vallen ze grotendeels af.

- in de tweede plaats het hertogelijke cijnsboek uit 1520 en het cijnsboek uit 1728. In het cijnsboek uit 1573 komt dit deel van de stad niet voor.

- vervolgens de verschillende zettingen uit de eerste helft van de zestiende eeuw, dat wil zeggen stedelijke belastingen die werden geheven op het vermogen van de eigenaren en huurders of op de waarde van de panden.

- ten vierde de Haardstedentelling uit 1553. Hierin wordt per blok van de stad verantwoord hoe veel vuurplaatsen in een pand aanwezig waren in verband met het zogenaamde haardstedengeld dat werd geheven, een lands belasting. Helaas is van het register dat daarvan werd bijgehouden in Den Bosch alleen de registratie van de blokken Markt en Vughterstraat bewaard gebleven. Hoewel de Stoofstraat in de zettingen meestal tot het blok van de Postelstraat wordt gerekend, blijkt deze straat wel degelijk in deze opgave van haardsteden voor te komen.

- ten vijfde de lijsten die Anton Schuttelaars heeft gemaakt van overdrachten van onroerend goed in verband met de zogenaamde zestigste penning die op deze overdrachten werd geheven.²

¹ M.W.J. de Bruijn, Archiefonderzoek Stoofstraat, intern rapport 139, Utrecht 2004.

² Al deze bronnen zijn hetzij als origineel hetzij in de vorm van kopieën aanwezig in het Stadsarchief Den Bosch (GA Ht). Een aantal zettingen is door pater Van de Laar getranscribeerd en van commentaar voorzien. De mappen met zijn aantekeningen bevinden zich eveneens in het Stadsarchief Den Bosch (GA Ht, Collectie Van de Laar).

Een groot probleem wanneer het gaat over dit soort seriële bronnen is: waar zat wie. Om de genoemde personen beter te kunnen localiseren, is een beroep gedaan op het rapport van Martin de Bruijn en op de gegevens van René Beem (waarvoor hartelijk dank!), die al vele jaren bezig is om het gedeelte van de stad dat tussen Vughterstraat-Postelstraat-Minderbroedersklooster-Klein Begijnhof ligt uit te zoeken aan de hand van het Bosch Protocol.

Topografische aanduidingen

Desondanks is het een te grote opgave gebleken om binnen het tijdsbestek dat ervoor uitgetrokken is een compleet beeld te geven, zo dat al mogelijk is. Zoals De Bruijn in zijn rapport opmerkt, was dit deel van de stad uiterst onoverzichtelijk. Het begint al met de uiteenlopende benamingen die de verschillende straten kregen.

Zo komen voor:

‘Achter de Minderbroeders’, in de Middeleeuwen de aanduiding voor een aantal straten, nl. de Postelstraat, Stoofstraat, Snellestraat, Kruisstraat en Minderbroedersstraat. Deze benaming werd nog gegeven aan huizen in het stuk ten noorden van het Minderbroederstraatje of juist aan panden ten zuiden van de Stoofstraat aan de kant van de Postelstraat.

De Stoofstraat werd ook wel ‘de straat van de Zijl naar het huis van Postel’ genoemd.

Het Land van Heusden was volgens Beem de aanduiding voor het midden van de Stoofstraat, aan beide zijden.

Koffermakerstraat = volgens Beem het oostelijke deel van de noordzijde van de Stoofstraat, vermoedelijk genoemd naar een koffermaker die hier woonde.

De Slootmakerstraat was (aldus Beem) de Snellestraat ten noorden van de hoek met de Stoofstraat.

Naast Snellestraat 14 lag een klein gangetje als verbindingsroute tussen de erven van panden aan de Snellestraat en die van de tegenover gelegen panden aan de Postelstraat. Dit steegje is nog te zien op de kadastrale minuut.

De Stoofstraat dankt zijn naam aan de stoof die tenminste in de vijftiende eeuw aanwezig was op het achtererf ter hoogte van Stoofstraat 5. Ook op het naburige achterterrein van het pand Snellestraat 14/16 zou een stoof hebben gestaan. Waarschijnlijk ging het om dezelfde stoof, die wellicht verplaatst is.³

Langs de Postelstraat, Stoofstraat en Snellestraat waren huizen en werkplaatsen gebouwd.

Daarnaast werd ook een deel van het binnenterrein volgebouwd. Zo moeten aan het bovengenoemde smalle gangetje panden hebben gestaan. Iets verder naar het noorden stonden nog meer huizen aan het Begijnenstraatje en in het Klein Begijnhof.

Eigenaren en huurders gelocaliseerd

Over het algemeen is het gelukt om de eigenaren of huurders die in de fiscale bronnen en schepenakten voorkomen bij benadering thuis te brengen. Sommigen konden zelfs vrij exact worden gelocaliseerd.

Uitgegaan werd van twee belangrijke bronnen: het Cijnsboek van 1520 en de Haardstedentelling van 1553. De gegevens uit deze bronnen konden worden aangevuld met materiaal uit de overige informatiebronnen die boven genoemd zijn.

³ De Bruijn, 5; mededeling Beem.

Het Cijnsboek van 1520

In het Cijnsboek van 1520 komen vier posten voor die, afgaande op de namen die in de overige bronnen voorkomen, aan de noordkant van de Stoofstraat en de aangrenzende delen van de Postelstraat en Snellestraat gelocaliseerd moeten worden.

1- Willem Janss op de hoek ('super angulum'), die betaalde voor een perceel van 20 voet breed: 8 ½ penning.

2- Sophia, weduwe van Jan, zoon van Henrick Matheuss., geen voetmaat: 12 ½ penning.

3- Herman van Heyst, 38 voet: 16 penningen, later betaald door het Groot Gasthuis.

4- Een gedeelde post van 32 ½ voet, te betalen door Henrick zoon van Gerard Hollen, die 9 penningen moest betalen en Yda weduwe van Arnt Jansz., 5 penningen. Zij werd opgevolgd door Roelof Bartholomeusz.

De volgende post heeft betrekking op een erf in het Klein Begijnhof met een uitgang naar de straat, zo wordt vermeld.

Ad 1- Op grond van de gegevens elders en van de informatie van Beem moet Willem Janss een huis hebben gehad op de noordhoek van de Postelstraat en de Stoofstraat. Hij zou voluit Willem Janss van Haren hebben geheten volgens Beem. Opmerkelijk is echter dat volgens de Haardstedentelling van 1553 de weduwe van een zekere Willem van Delft op deze plaats woonde. Deze Willem van Delft heeft voluit Willem Claess. van Delft geheten. Hieronder wordt nader ingegaan op deze Van Delft.

Het perceel van Willem Janss zou volgens het cijnsboek omgerekend 5.74 m. breed geweest moeten zijn (1 Bossche voet = 28.7 cm). Deze maat is op de kadastrale minuut niet terug te vinden, noch aan de kant van de Postel- als die van de Stoofstraat (= thans Postelstraat 45). Hierbij moet worden aangetekend dat de bebouwing op deze plaats van ver na de Middeleeuwen dateert.⁴

Ad 2- Jan Henrick Matheuss. komt voor in een akte uit 1487. Zijn huis en erf waren gelegen in de straat 'int Lant van Huesden'. Dat zou dus (zie boven) meer naar het midden van de Stoofstraat geweest moeten zijn. Het feit dat hier geen voetmaat wordt gegeven duidt vermoedelijk op een niet aan de straat gelegen binnenterrein. Het cijnsbedrag van 12 ½ penning hoorde omgerekend bij 29 tot 30 voet = circa 8.50 m.

Ad 3- De volgende cijnsbetaler was Herman van Heyst. Het lijkt erop dat deze persoon identiek is aan Herman Dircksz., mesmaker, die de buurman was van Jan Willemsz. van Mameren, alias De Luykenaar, busmaker, op het hoekperceel Stoofstraat/Snellestraat, d.w.z. het zuidelijke deel van Snellestraat 14? en Stoofstraat 3. De hedendaagse adressen zijn niet duidelijk te geven.⁵ Volgens Beem was Herman Mesmaker = Herman Dircksz., de eigenaar van Stoofstraat 1, dat hoogstwaarschijnlijk één geheel vormde met het pand Snellestraat 10/12. De eerstvolgende betaler die voorkomt, het Groot Gasthuis, zou volgens hem eigenaar zijn geweest van het perceel Snellestraat 10/12.

De maat van het perceel, 38 voet = 10.90 m., komt globaal overeen met de breedte van het Snellestraat 8/10/12 op de kadastrale minuut, maar dat zegt weinig.

Ad 4- De eerstvolgende post heeft betrekking op een perceel van 32 ½ voet breed = 9.33 m., een breedte die ongeveer overeen komt met de breedte van Snellestraat 14/16 op de kadastrale minuut.

⁴ De Bruijn, 13: kort na 1777 werd het pand Postelstraat 45 gebouwd.

⁵ De Bruijn, 4.

Blijkbaar was het perceel gesplitst in twee niet even brede gedeelten. De ene betaler was Henrick, zoon van wijlen Gerit Hollen, een mesmaker⁶, van de andere betaler, Yda weduwe van Arnt Jansz., is geen herkomst bekend. Wellicht was zij de weduwe van Arnt de smid, zie het materiaal van Van de Laar in de Collectie Van de Laar van het Stadsarchief? In de buurt, nl. aan de kant van de Postelstraat, wordt ene Jan Arnts Scuttrop, smid, vermeld, waar deze Jan misschien een zoon van was. Maar: er is ook een Arnoldus Janss scheymaker, die hiervóór in het cijnsboek voorkomt, vermoedelijk aan de kant van de Postelstraat. De namen Arnt en Jan (Johannes en Arnoldus) bieden helaas maar weinig houvast.

Het Cijnsboek van 1728

Het Cijnsboek van 1728 bevat twee posten die op de Stoofstraat betrekking hebben. Jammer genoeg kunnen ze geen van beide gekoppeld worden aan de bovengenoemde zestiende-eeuwse posten.

(fol. 227) De Stoofstraet

H.J. Kleinefeld transp.

Maria Margaretha Drisse bij transp. alhier ter secretarie 20 november 1767

Catarina van Ceulen bij versterf

Johannes van Ceulen

Paulus van Ceulen: 0-3-11

In marge: betaald van 1728 t/m 1810

Dit moet betrekking hebben op Stoofstraat 1, op de hoek met de Snellestraat. In een akte over dit huis en erf uit 1767, Huizenregister = BP 1765 fol. 397 komt dit huis voor: aankoop door Maria Margaretha Driesse van Catharina van Ceulen. Kennelijk gaat het hier om een deel van het complex, want het verkochte huis ligt tussen de Snellestraat en deze Catharina van Ceulen in en zij is de buurvrouw aan de achterzijde. In 1804 koopt de echtgenoot van Catharina van Ceulen dit perceel weer van Driesse.⁷

Volgens BP 1741 fol. 114 stond in 1751 het pand De Zonnewyzer hiernaast = Stoofstraat 7-9. Dit werd door Jozef van Oers gekocht (?) van de ontvanger van de verpondingen. Belender aan de andere zijde was .. Paymans = de Gebroken Letter B, Stoofstraat 11-13.

Het cijnsbedrag van 3 stuivers en 11 penningen kan niet gehoord hebben bij de post van 32 ½ voet uit het Cijnsboek van 1520, die eveneens op de noordhoek van Stoofstraat en Snellestraat te situeren is.

Het Groot Gasthuijs: 0-3-3

Op 30 april 1758 gelost met f 12-15-0, verantwoord in de reg. d.d. 1760 fol. 173.

In marge: betaald van 1728 tot 1759 inclusive.

De post met het Groot Gasthuis kan niet dezelfde zijn als de post uit het Cijnsboek van 1520 van 38 voet: 16 penningen. Het achttiende-eeuwse cijnsbedrag van 3 stuivers en 3 penningen hoort bij een grotere perceelsbreedte. Hetzelfde geldt voor het bedrag van 3 stuivers en 11 penningen van de hieraan voorafgaande post die betrekking heeft op het pand op de hoek. Een dergelijk bedrag hoort bij een perceelsbreedte van tussen de 40 en 44 voet, en die komt in het Cijnsboek van 1520 hier niet voor.

⁶ Zie De Bruijn, 23.

⁷ De Bruijn, 7, 8.

De Haardstedentelling van 1553

De Haardstedentelling uit 1553, hier geraadpleegd in de transcriptie van pater Van de Laar, bevat een groot aantal posten voor wat betreft de noordzijde van de Stoofstraat.

Vanaf het Spijkers Gasthuis, dat ongeveer gestaan heeft achter Postelstraat 47 en 49, komen eerst twee posten aan bod die haardsteden vermelden in panden aan de Postelstraat (Postelstraat 49, 47).

Vervolgens wordt genoemd de weduwe van Willem van Delft, eigenaresse, die voor vijf schouwen werd aangeslagen. Deze Willem van Delft moet op grond van de hierna te noemen gegevens over koopman Jaspar van Bell Willem Claess van Delft hebben geheten, alias Van Henxtem, eigenaar van het huis op de hoek van de Postelstraat en de Stoofstraat (Postelstraat 45). Beem noemt ook een Claes van Delft, die een huis op de hoek van de Postelstraat en de Stoofstraat had, en het pand ter hoogte van Stoofstraat 5, om de zaak nog wat onoverzichtelijker te maken.

Het eerstvolgende houvast in het lijstje van de Haardstedentelling is Goyaert van Zwoll, huurder van de weduwe van Jan de Luyckener. Deze beschikte over twee schouwen en een smidse. Van Jan Willemsz de Luykenaar de busmaker is bekend dat hij te localiseren is ter hoogte van de huidige adressen Snellestraat 10/12 en Stoofstraat 3 (1?), een groot pand op de hoek.

Dit zou betekenen dat de acht betalers, te beginnen met Jan Robben van Druenen tot en met Michiel Janssen, te situeren zijn tussen de beide hoekpanden aan respectievelijk de noordwest- en de noordoostzijde van de Stoofstraat. Al die personen beschikten ieder over één smidsvuur, in het geval van Ghysbrecht de Maelder zelfs over twee. In twee gevallen werd een pand gehuurd, nl. van Jan van Elmpt en Jan vanden Water. Mogelijk waren hier huizen en werkplaatsen gesplitst, want er worden in beide gevallen twee huurders genoemd. Dat alle werkplaatsen aan de kant van de Stoofstraat gestaan hebben, is onwaarschijnlijk. Het zijn er wel erg veel voor een zo kort stukje straat. Vermoedelijk moet een aantal werkplaatsen gezocht worden op het achterterrein, hoewel ook daar niet zo veel ruimte over was, gezien de aanwezigheid van het Klein Begijnhof en het Spijkers gasthuis.

Volgens de zetting van 1552/1553 waren Jan Robben van Druenen en Adriaen van Os mesmakers. Van Dirck Anthonissen wordt nergens vermeld dat hij een smid, mesmaker of anderssoortige metaalbewerker was, maar dat is gezien de aanwezigheid van een smidse waarschijnlijk, evenals bij de andere eigenaren of huurders. Uiteraard op Jacop de Schedemaker na, maar diens beroep hield rechtstreeks verband met de activiteiten van zijn bureu. Ghysbrecht de Maelder wordt in de zetting van 1552/1553 Ghysbert Willemsz., mesmakers knecht, genoemd.

Michiel Janssen heet in dezelfde zetting van 1552/1553 Michiel de Mesmaker, en was wellicht de vader van Jan Michielss de mesmaker die voorkomt in het kasboek van Jaspar van Bell, de bekende koopman die Bossche messen en spelden tot in Andalusië toe verhandelde. Hij vermeldt Jan Michielss, mesmaker, 'slaende de hantbooch'. Op 3 augustus 1566 ontving de vrouw van Jan Michielss een betaling van Van Bell. Er was een pand De Handboog aan de zuidzijde van de Stoofstraat, Stoofstraat 2-4, op de hoek met de Snellestraat, dat wellicht verband houdt met dit mesmakersteken.⁸

Jaspar van Bell moet in de jaren 1560 overigens drie panden juist ten noorden van de hoek Postelstraat-Stoofstraat bezeten hebben⁹, namelijk het Gulden Cruys en twee daarnaast staande panden. Eén pand werd bewoond door Aerdt, kennelijk een zoon van de welbekende Joris de Glasmaker (zie boven), bij de hoek. Deze Arnt Jorissen de Gelaesmaker komt een

⁸ W.J. Formsma, Het kasboek van Jaspar van Bell, koopman te 's-Hertogenbosch, 1564-1568, in: Bijdragen tot de sociale en economische geschiedenis van het zuiden van Nederland, X, 1962, 59-112, aldaar 83.

⁹ Zie GA Ht, Collectie Van de Laar, cahier 13.

paar maal voor in de zestiende-eeuwse stadsrekeningen in verband met werkzaamheden in het stadhuis. Maar dat is een zijpad.

Jaspar van Bell trouwde in 1561 met Henrixken van Delft, dochter van Willem Niclaess van Delft. Haar vader moet dezelfde Willem van Delft geweest zijn die in de zestiende-eeuwse zettingen voorkomt, want zij bracht het huis van deze Van Delft mee ten huwelijk. Jaspar van Bell en zijn vrouw gingen wonen in het huis op de hoek van de Postelstraat en de Stoofstraat, met een stenen huis daarachter.¹⁰

Wanneer we de genoemde personen op de kadasterkaart zouden uitzetten, kan met de nodige slagen om de arm het volgende geconcludeerd worden:

Jacop de Schedemaker, en wat waarschijnlijk nog, de mesmakers Ghysbrecht de Maelder en Michiel Janssen, alsmede Goyaert van Zwoll, die waarschijnlijk smid was, zijn actief geweest ter hoogte van de opgravingsput aan de noordkant van de Stoofstraat en de westzijde van de Snellestraat.

Mogelijk heeft ook Frans Hermansz nog bij dit terrein gehoord. Hij was de buurman van Goyaert van Zwoll aan de kant van de Snellestraat en kan de zoon zijn geweest van Herman Dircksz., mesmaker. Deze Frans beschikte over twee smidsen, vermoedelijk te localiseren in het grote complex op de hoek van de Stoofstraat en Snellestraat. In de documentatie van Van de Laar wordt een Frans Hermansz spoormaker genoemd (deze trad in 1546 op als deken van het smedenambacht) en een Frans Hermansz mesmaker. Wellicht had hij zich in beide specialismen bekwaamd.¹¹

Ook de overige panden aan de westzijde van de Snellestraat, in de richting van het Klein Begijnhof, waren grotendeels in handen van metaalbewerkers. Brues Hermans heette voluit Brues Hermans Ambrosiuss, en was mesmaker volgens de zetting van 1552/1553. Van de Laar vermeldt dat Jan Arntsz van Scuttrap, smid, bij het huis de Helmet hoorde, terwijl ook Arnt van Scuttrap een smid was. Waar de Helmet gestaan heeft, is niet duidelijk.

De bewoners van het binnenterrein aan de kant van het Klein Begijnhof worden zo te zien niet afzonderlijk vermeld. Zowel de Haardstedentelling van 1553 als de zetting van 1552 gaat nl. verder met de panden Achter de Minderbroeders, in dit geval de oostzijde van de Snellestraat. Vervolgens gaan ze over op de zuidzijde van de Stoofstraat, waar eveneens veel metaalbewerkers gevestigd waren. Het ligt echter voor de hand dat een aantal werkplaatsen en smederijen stond op het terrein dat door de Postelstraat-Stoofstraat-Snellestraat en Begijnenstraatje wordt omsloten.

In de Haardstedentelling van 1553 komt geen stoof meer voor in de Stoofstraat. Als in deze straat een dergelijke stookplaats had gestaan zou deze zeker vermeld zijn. Ook in de overige fiscale bronnen ontbreekt iedere verwijzing naar één of meerdere stoven. Wel hebben er volgens de Haardstedentelling van 1553 stoven aan de westkant van de Postelstraat gestaan.

De posten uit de Haardstedentelling van 1553

804 Spijkers gasthuis, gewesene bijden vrouwen daerin wonende: 1 'sc' (= schouw) Het Spijkers gasthuis stond ongeveer achter Postelstraat 47 en 49.

805 Styntken vanden Hoevel proprietarius en gewesene bij Styntken voirschr.: 5 schouwen

806 Joris den Glaesmaker prop., gewezen door Joris: 1 schouw

¹⁰ Formsma, 61.

¹¹ GA Ht, Collectie Van de Laar, cahier 12; in cahier 16 is spake van een verhoor van personen voor de Raad van Brabant, waarbij Frans Hermansz, mesmaker, oud ongeveer 60-70 jaar, als getuige optrad, 1565.

**ter hoogte van nr. 673 op de kadastrale minuut:*

807 de weduwe Willem van Delft prop., gewezen door deze wed.: 5 schouwen
(in marge, vd Laar: Stoofstraat 567 ...)

**ongeveer ter hoogte van de nrs. (673, achterhuis?), 674, 675 op de kadastrale minuut:*

808 Jan Robben van Druenen prop., gewezen door de huisvrouw: 1 schouw, 1 'smisse'

809 Adriaen van Os prop., gewezen door Adriaen voors.: 1 schouw, 1 smidse

810 Dirck Anthonissen prop., gewezen door de huisvrouw: 1 schouw, 1 smidse

811 Wilm Hermans spoermaker, huerling van Jan van Elmpt, gewezen door de huerl. 1 schouw, 1 smidse

812 Wilm Janssen huerl. van Jan van Elmpt, gewezen door de huisvrouw: 2 schouwen, 1 smidse

**ongeveer ter hoogte van de nrs. 676 t/m 679 op de kadastrale minuut:*

813 *De wed. Jacop scheymaker, huerl. van Jan vanden Water, gewezen door de wed.: 1 schouw*

814 *Ghysbrecht de Maelder, huerl. van Jan vanden Water, gewezen door de wed. voorscr.: 1 schouw, 2 smidsen*

815 *Michiel Janssen prop. gewezen door de voorscr. Michiel: 2 schouwen, 1 smidse*

816 *Goyaert van Zwoll, huerl. van de wed. Jan de Luyckener, gewezen door de voorscr. Goyaerten: 2 schouwen, 1 smidse*

817 *Frans Hermansz. prop., gewezen door de voorscr. Frans: 1 schouw, 2 smidsen*

818 De wed. Roeloffs van Nistelrode tochterse, gewezen door de wed. voorscr.: 1 schouw

819 De wed. van Mathys de goutsmit prop., gewezen door de wed.: 2 schouwen

820 Brues Hermans prop., gewezen door de voorscr. Brues: 1 schouw, 1 smidse

821 De wed. Aert van Scuttrop prop., gewezen door de wed. voorscr.: 2 smidsen

822 Bruyn van Scutwijck, huerl. van Neesken Franssen, gewezen door Bruyn voorscr.: 2 schouwen, 1 smidse.¹²

Vuur

Uit alle bronnen komt naar voren dat niet alleen aan de noord- en zuidzijde van de Stoofstraat, maar ook in de naburige Postelstraat en Snellestraat veel metaalbewerker actief geweest zijn, die allemaal hun smidsvuren lieten branden. Afgaande op de fiscale bronnen is de dichtheid aan metaalbewerker in de Stoofstraat en aangrenzende delen van de Snellestraat en Postelstraat groter dan in de verder weg gelegen gedeelten van de Snellestraat en Postelstraat. Alleen bij de Vughterbinnenpoort kwam een vergelijkbare situatie voor, zo blijkt uit de Haardstedentelling van 1553. Deze telling is echter uitsluitend bewaard gebleven voor wat betreft de blokken Markt en Vughterstraat, wat de mogelijkheid open laat dat in andere blokken eveneens concentraties van smeden voorgekomen zijn.

Vuur brandde ook in de stoof waar de Stoofstraat naar genoemd is. Het lijkt erop dat dit in de zestiende eeuw niet meer het geval was. De glasmaker op de noordhoek van de Stoof- en Postelstraat had in de zetting een collega die even ten zuiden van de zuidhoek van deze straten woonde. Ook zij maakten gebruik van open vuren.

Dit alles leidt tot de vraag: werden deze beroepsgroepen doelbewust in dit deel van de stad geconcentreerd? Men zou verwachten dat ze om het brandgevaar zoveel mogelijk te verkleinen aan de periferie van de bebouwing gevestigd zouden zijn, maar dat was hier niet het geval. Weliswaar was de bebouwing in dit deel van de stad niet zo dicht als bijvoorbeeld aan de Markt of het begin van de Hinthamerstraat, toch stonden overal in de Postelstraat, Snellestraat en in het Klein Begijnhof panden.

¹² GA Ht, Collectie Van de Laar, cahier 10 = fol. 31vo-33vo van het origineel. Cursief aangegeven zijn hier de posten die zich bij benadering ter hoogte van het opgravingsterrein bevonden moeten hebben.

Besluit

Dat er in de Middeleeuwen smeden in de Stoofstraat hebben gewoond en gewerkt, was uit het onderzoek van Martin de Bruijn al duidelijk. Uit de hier geraadpleegde zestiende-eeuwse bronnen blijkt dat deze tendens zich in de zestiende eeuw versterkt heeft voortgezet. De algehele neergang van de Bossche nijverheid aan het einde van de zestiende en in de loop van de zeventiende eeuw, moet in dit deel van de stad ruimtelijke consequenties hebben gehad. Die vallen echter niet binnen het bestek van deze notitie.